

Zielone Oko

ul. Armii Krajowej 25/7, 58-100 Świdnica
e-mail: biuro@zieloneoko.pl, www.zieloneoko.pl
tel. 74 / 660 66 90, faksy 74 / 660 65 02

**REGIONALNY ZARZĄD GOSPODARKI WODNEJ
W POZNANIU**

**Synteza pracy pn.
„Opracowanie strategicznej oceny oddziaływania
na środowisko warunków korzystania z wód zlewni
rzeki Obry od Kanału Dźwińskiego do ujścia Paklicy,
rzeki Mogielnicy”**

Sfinansowano ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Praca została wykonana na zlecenie Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Poznaniu
w ramach umowy nr NZ/02/430/2014 z dnia 03.04.2014 r.

Świdnica, październik 2014 r.

I. PRZEDMIOT I CEL OPRACOWANIA

Dyrektor Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Poznaniu (dalej: RZGW) opracował projekty rozporządzeń w sprawie warunków korzystania z wód zlewni (dalej: WKW):

- 1) rzeki Obry od Kanału Dźwińskiego do ujścia Paklicy,
- 2) rzeki Mogilnicy.

Projekty powyższych rozporządzeń poddano strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko (dalej: OOS).

Praca pn. „Opracowanie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko warunków korzystania z wód zlewni rzeki Obry od Kanału Dźwińskiego do ujścia Paklicy, rzeki Mogilnicy” obejmowała następujące główne zadania:

1. Sporządzenie projektu prognozy oddziaływania na środowisko dla projektu warunków korzystania z wód zlewni rzeki Mogilnicy.
2. Sporządzenie projektu prognozy oddziaływania na środowisko dla projektu warunków korzystania z wód zlewni rzeki Obry od Kanału Dźwińskiego do ujścia Paklicy.
3. Przeprowadzenie zadań związanych z zapewnieniem możliwości udziału społeczeństwa w ramach procesu konsultacji społecznych: publikacja komunikatów w prasie, wysyłka zaproszeń i obwieszczeń, organizacja regionalnych seminariów wodnych.
4. Opracowanie ostatecznej wersji prognoz oddziaływania na środowisko i raportu z wykonanych zadań oraz syntezy całości pracy.

Niniejsza synteza stanowi skondensowane podsumowanie realizacji ww. zadań.

II. USTALENIA PROGNOZ ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

Wprowadzenie

Prognoza oddziaływania na środowisko jest dokumentem stanowiącym element postępowania w sprawie strategicznej OOS. Zasadniczym (choć nie jedynym) celem sporządzenia prognozy jest analiza zgodności ocenianego dokumentu z celami ochrony środowiska ustanowionymi na szczeblu międzynarodowym i krajowym, a także analiza oddziaływań WKW na poszczególne komponenty środowiska. Zawartość prognoz wynika z przepisów o ochronie środowiska oraz z pisemnych stanowisk Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu i Wielkopolskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego.

Każda z prognoz składa się z czterech głównych merytorycznych bloków / filarów: charakterystyka ocenianego dokumentu, uwarunkowania strategiczne i środowiskowe mające znaczenie dla wdrażania ustaleń WKW, strategiczna ocena zgodności z polityką ochrony środowiska i analiza oddziaływania na środowisko oraz propozycja działań minimalizujących ryzyko wystąpienia negatywnego wpływu na środowisko i rozwiązań z zakresu monitorowania środowiskowych aspektów wdrażania ustaleń ocenianego dokumentu.

Stopień szczegółowości treści prognozy oddziaływania na środowisko jest adekwatny do charakteru treści WKW. Oznacza to, że przeprowadzone analizy nie sięgają do poziomu szczegółowości poszczególnych obiektów przyrodniczych, lecz opierają się na ogólnej identyfikacji kluczowych oddziaływań, jakie mogą wystąpić w związku z praktycznym stosowaniem WKW. Szczegółowa analiza konkretnych działań i przedsięwzięć może być przeprowadzona na etapie postępowania administracyjnych dla konkretnych działań i przedsięwzięć (np. na etapie wydawania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach lub decyzji udzielającej pozwolenia wodnoprawnego).

Informacje o zawartości projektowanego dokumentu

Zgodnie z art. 115 ustawy Prawo wodne, warunki korzystania z wód regionu wodnego powinny określać:

- 1) szczegółowe wymagania w zakresie stanu wód wynikające z ustalonych celów środowiskowych;
- 2) priorytety w zaspokajaniu potrzeb wodnych;
- 3) ograniczenia w korzystaniu z wód na obszarze regionu wodnego lub jego części albo dla wskazanych jednolitych części wód niezbędne dla osiągnięcia ustalonych celów środowiskowych, w szczególności w zakresie:
 - a) poboru wód powierzchniowych lub podziemnych,
 - b) wprowadzania ścieków do wód lub do ziemi,
 - c) wprowadzania substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego do wód, do ziemi lub do urządzeń kanalizacyjnych,
 - d) wykonywania nowych urządzeń wodnych.

Celem opracowania warunków korzystania z wód zlewni jest stworzenie narzędzi wspomagających osiągnięcie celów środowiskowych związanych z ochroną wód oraz uszczegółowienie wytycznych do wydawania decyzji administracyjnych ustalających zakres i formę korzystania z wód. Samo „korzystanie z wód” zostało szczegółowo zdefiniowane w ustawie Prawo wodne i jest ono przedstawione w treści prognozy.

Cele ochrony środowiska ustanowione na szczeblu wspólnotowym, krajowym i regionalnym

Na szczeblu wspólnotowym kluczowym dokumentem w dziedzinie środowiska wodnego jest „Plan ochrony zasobów wodnych Europy”, który został opublikowany przez Komisję Europejską 14 listopada 2012 r. Przedstawiono tu trójstopniową strategię:

- 1) poprawa wdrażania obecnej polityki wodnej UE dzięki pełnemu wykorzystaniu możliwości obecnych przepisów - na przykład szersze wykorzystywanie środków w zakresie naturalnego potencjału retencyjnego, takich jak odnowa terenów podmokłych oraz równin zalewowych, lub skuteczniejsze stosowanie zasady „zanieczyszczający płaci” za pomocą pomiarów zużycia wody, ustalania cen wody i analiz gospodarczych;

- 2) zwiększenie integracji celów polityki wodnej z innymi powiązаныmi obszarami polityki, np. rolnictwem, rybołówstwem, energią odnawialną, transportem oraz Funduszem Spójności i funduszami strukturalnymi;
- 3) uzupełnienie luk w obecnym prawodawstwie, zwłaszcza w zakresie rozwiązań potrzebnych do zwiększenia efektywności gospodarowania wodami.

Równie istotnym dokumentem mającym znaczenie dla niniejszej prognozy jest „Unijna strategia ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020 r.”, którą Komisja Europejska przedstawiła 3 maja 2011 r. Strategia formułuje:

- 1) wizję na rok 2050: „Do 2050 roku różnorodność biologiczna w Unii Europejskiej oraz funkcje ekosystemu, które ona zapewnia i które stanowią jej kapitał naturalny, będą chronione, wycenione i zostaną odpowiednio odtworzone ze względu na wartość różnorodności biologicznej samej w sobie oraz ich fundamentalny udział w zapewnianiu dobrobytu człowieka i koniunktury gospodarczej, tak aby uniknąć katastrofalnych zmian wywołanych przez utratę różnorodności biologicznej”;
- 2) przewodni cel na rok 2020: „Powstrzymanie utraty różnorodności biologicznej i degradacji funkcji ekosystemu w UE do 2020 r. oraz przywrócenie ich w możliwie największym stopniu, a także zwiększenie wkładu UE w zapobieganie utracie różnorodności biologicznej na świecie”.

Spośród najważniejszych unijnych przepisów dotyczących ochrony środowiska, które mają zasadnicze znaczenie dla niniejszej prognozy, warto przywołać następujące:

- uniknięcie, na obszarach Natura 2000, pogorszenia stanu siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, jak również w celu uniknięcia zakłócania życia gatunków, dla których zostały wyznaczone takie obszary, o ile to zakłócanie może mieć znaczenie w stosunku do celów dyrektywy siedliskowej (art. 6(2) dyrektywy 92/43/EWG),
- zachowanie lub odtworzenie, we właściwym stanie ochrony, siedlisk przyrodniczych oraz gatunków dzikiej fauny i flory będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty (art. 2(2) dyrektywy 92/43/EWG – dotyczy to gatunków i siedlisk przyrodniczych w obszarach sieci Natura 2000 oraz poza nimi),
- zachowanie elementów krajobrazu istotnych dla migracji, rozprzestrzeniania i wymiany genetycznej dzikich gatunków, np. rzeki i ich brzegi (art. 10 dyrektywy 92/43/EWG),

- zachowanie populacji gatunków ptaków na poziomie, który odpowiada w szczególności wymogom ekologicznym, naukowym i kulturowym, mając na uwadze wymogi ekonomiczne i rekreacyjne lub w celu dostosowania populacji tych gatunków do tego poziomu (art. 2 dyrektywy 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. roku w sprawie ochrony dzikiego ptactwa),
- zapobiegnięcie pogarszaniu stanu wód oraz ochrona i poprawa stanu ekosystemów wodnych oraz, w odniesieniu do ich potrzeb wodnych, ekosystemów lądowych i terenów podmokłych bezpośrednio uzależnionych od ekosystemów wodnych (art. 1 RDW),
- cele środowiskowe dla poszczególnych części wód.

RDW definiuje cele środowiskowe, które mają służyć poprawie jakości wód tj.:

- nie pogarszanie stanu części wód;
- osiągnięcie dobrego stanu wód: dobry stan/potencjał ekologiczny i chemiczny dla wód powierzchniowych, dobry stan chemiczny i ilościowy dla wód podziemnych;
- spełnienie wymagań specjalnych, zawartych w innych unijnych aktach prawnych w odniesieniu do obszarów chronionych;
- zaprzestanie lub stopniowe wyeliminowanie zrzutu substancji priorytetowych do środowiska lub ograniczone zrzuty tych substancji.

Spośród dokumentów krajowych należy wymienić przede wszystkim Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry oraz Program wodno – środowiskowy kraju (który określa podstawowe i uzupełniające działania zmierzające do poprawy lub utrzymania dobrego stanu wód na poszczególnych obszarach dorzeczy w Polsce, a jego podsumowanie stanowi kluczowy element planów gospodarowania wodami).

Analiza zgodności ocenianego dokumentu z polityką ochrony środowiska

Oceniany WKW jest wyrazem realizacji polityki ochrony wód zapisanej w dokumentach strategicznych. Żaden z przepisów ocenianych dokumentów nie jest sprzeczny ze strategicznymi celami w dziedzinie ochrony środowiska.

Analiza uwarunkowań środowiskowych

Zlewnia Obry od Kanału Dźwińskiego do Paklicy o powierzchni 943,04 km², zlokalizowana jest w dorzeczu Odry, w regionie wodnym Warty. Pod względem administracyjnym zlewnia położona jest w województwie wielkopolskim i lubuskim obejmuje 10 powiatów i 25 gmin. Natomiast pod względem geograficznym zlewnia położona jest na Pojezierzu Wielkopolskim, w obrębie mezoregionu Pojezierze Poznańskie i Bruzda Zbąszyńska. Największe ośrodki miejskie to: Międzyrzecz – ok. 18472 mieszkańców, Nowy Tomyśl - ok. 14865 mieszkańców, Zbąszyń - ok 7185 mieszkańców.

Rzeka Obra, o długości w analizowanym zakresie równej 70,50 km, rozpoczyna bieg w okolicy miejscowości Kopanica na wysokości ok 52,5 m n.p.m., jest ona głównym ciekim zlewni i jednocześnie lewobrzeżnym dopływem Warty. Sieć hydrograficzna zlewni jest bardzo zróżnicowana. Zlewnia wykazuje stosunkowo duże zróżnicowanie zasobów wodnych spowodowane występowaniem jezior, które występują w górnym i środkowym odcinku rzeki Obry. Rzeka ta w analizowanym zakresie ma następujące główne dopływy, którymi są Szarka (35,95 km długości), Popówka (15,41 km długości), Dopływ z gaj. Bagno (10,71 km długości) i Dopływ z Jasieńca (10,41 km długości).

Główny użytkowy poziom wodonośny analizowanej zlewni występuje w utworach piaszczysto–żwirowych czwartorzędowego piętra wodonośnego oraz w utworach piasków drobnoziarnistych piętra neogenu. Poziom gruntowy jest słabo zaizolowany, natomiast poziomy wgłębne posiadają dobrą izolację z nadkładu gliny wynoszącą 5 do 60 m. Czas przenikania zanieczyszczeń wynosi odpowiednio 5 lat dla poziomów gruntowych i od 6 do 70 lat dla poziomów wgłębnych. Ze względu na brak izolacji poziom gruntowy jest wrażliwy i zagrożony zanieczyszczeniami natomiast poziom wgłębny tylko lokalnie.

Na obszarze zlewni Obry zidentyfikowano:

- 3 obszary Natura 2000: obszar specjalnej ochrony ptaków: PLB080005 Jeziora Pszczewskie i Dolina Obry, oraz dwa specjalne obszary ochrony siedlisk: PLH80002 Rynna Jezior Obrzańskich i PLH80063 Bory Babimojskie;
- 4 rezerwaty przyrody,
- Pszczewski Park Krajobrazowy,
- 6 obszarów chronionego krajobrazu.

Zlewnia Mogilnicy, o powierzchni równej 733,33 km², zlokalizowana jest w obszarze dorzecza Odry, w regionie wodnym Warty. Pod względem administracyjnym położona jest w województwie wielkopolskim, obejmując swym zasięgiem 6 powiatów i 17 gmin; pod względem geograficznym położona jest na Pojezierzu Wielkopolskim, w obrębie mezoregionu Pojezierze Poznańskie. 83,3% powierzchni tej zlewni stanowią tereny użytkowane rolniczo, tereny zabudowane stanowią jedynie 2,7% zlewni. Największe ośrodki miejskie to: Opalenica - ok 9350 mieszkańców i Pniewy - ok 7800 mieszkańców.

Rzeka Mogilnica, o długości 61,35 km, ma swój początek w okolicy miejscowości Lubosina na wysokości ok 95 m n.p.m., jest głównym ciekim zlewni i jednocześnie lewobrzeżnym dopływem Kościańskiego Kanału Obry, do której uchodzi poniżej Maksymilianowa. Sieć hydrograficzna zlewni Mogilnicy jest bardzo zróżnicowana. Zlewnia wykazuje stosunkowo duże zróżnicowanie zasobów wodnych spowodowane obecnością jezior, które występują w górnym odcinku rzeki Mogilnicy. Rzeka ta ma liczne dopływy, z których największymi dopływami są Mogilnica Wschodnia i Mogilnica Zachodnia.

Główny użytkowy poziom wodonośny zlewni Mogilnicy występuje w utworach piaszczysto–żwirowych czwartorzędowego piętra wodonośnego. Piętro to budują głównie piaski i piaski ze żwirami pochodzenia rzeczno-lodowcowego, przedzielane glinami, mułkami i piaskami gliniastymi. Poziom gruntowy jest słabo zaizolowany, natomiast poziomy wgłębne posiadają dobrą izolację z nadkładu gliny wynoszącą od 5 do 60 m. Ze względu na brak izolacji poziom gruntowy jest wrażliwy i zagrożony zanieczyszczeniami natomiast poziom wgłębny tylko lokalnie.

Na obszarze zlewni zidentyfikowano:

1) 9 obszarów Natura 2000:

- 3 obszary specjalnej ochrony ptaków: PLB300015 Puszcza Notecka, PLB300009 Jezioro Zgierzynieckie, PLB300017 Ostoja Rogalińska,
- 6 obszarów specjalnej ochrony ptaków: PLH300008 Kopanki, PLH300036 Zamorze Pniewskie, PLH300007 Ostoja Zgierzyniecka, PLH300051 Grądy Bytyńskie, PLH300033 Dolina Mogilnicy, PLH300010 Ostoja Wielkopolska.

2) 13 ha terenów Wielkopolskiego Parku Narodowego oraz 74 ha jego otuliny,

3) 8 rezerwatów przyrody,

4) Sierakowski Park Krajobrazowy.

Istniejące problemy ochrony środowiska istotne z punktu widzenia projektowanego dokumentu

Narzędzie prawne, jakim jest rozporządzenie w sprawie warunków korzystania z wód zlewni, nie jest kompleksową receptą na osiągnięcie celów środowiskowych. Wynika to z faktu ograniczeń prawnych, a także z problemów o charakterze systemowo – prawnym.

W analizowanych zlewniach wiele JCWP znajduje się w złym stanie. Przyczyną tego stanu są zmiany hydromorfologiczne oraz stale wywierana presja antropogeniczna przejawiająca się poprzez m.in. emisję ścieków. Występują również problemy z deficytami zasobów wód powierzchniowych (wskutek poborów wody).

Analiza i ocena znaczących oddziaływań na środowisko

Prognoza oddziaływania na środowisko opracowywana dla strategicznych dokumentów z założenia nie jest dokumentacją która mogłaby szczegółowo wykazać oddziaływanie na środowisko, ponieważ jej głównym celem jest odniesienie zasadniczej treści dokumentu do polityki ekologicznej oraz zasad zrównoważonego rozwoju. Prognoza może jedynie w zgeneralizowany i uogólniony sposób rozważać korzyści i zagrożenia wynikające z realizacji dokumentu strategicznego bądź odstąpienia od tejże realizacji. W tym kontekście przedstawiono ocenę oddziaływania WKW na poszczególne komponenty środowiska.

W zasadniczej części prognozy wykazano, że przyjęcie analizowanego dokumentu (WKW) będzie generować korzystne oddziaływania na środowisko wód powierzchniowych, ponieważ wprowadzi przepisy zapewniające wyższy niż dotychczas poziom wymagań wobec korzystania ze środowiska. WKW nie będzie generował transgranicznego oddziaływania na środowisko, w związku z czym nie ma potrzeby przeprowadzania transgranicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Wpływ na środowisko w przypadku odstąpienia od realizacji projektowanego dokumentu

Warunki korzystania z wód są jednym z podstawowych dokumentów planowania w gospodarce wodami. Ich opracowanie będzie zatem spełnieniem wymagania prawnego. WKW stanowi z pewnością bardzo pożądane działanie na rzecz osiągnięcia celów środowiskowych wynikających z RDW. Przyjęcie WKW i nadanie mu rangi aktu prawa miejscowego będzie stanowiło jeden z kamieni milowych w kierunku wdrażania RDW.

Analogicznie, odstąpienia od przyjęcia WKW będzie stanowiło brak realizacji wymagań prawnych i strategicznych, co w praktyce będzie oznaczało poważne zagrożenie nieosiągnięcia celów środowiskowych wynikających z RDW, a tym samym – pogarszanie się stanu wód.

Wnioski i rekomendacje

Analiza przedstawiona w prognozach oddziaływania na środowisko pozwoliła na postawienie następujących wniosków:

1. Opracowanie, przyjęcie i praktyczne zastosowanie warunków korzystania z wód zlewni będzie krokiem milowym dla osiągnięcia celów środowiskowych.
2. Żaden z proponowanych przepisów WKW nie będzie generował negatywnego oddziaływania na środowisko. Wszystkie propozycje uznano za korzystne dla środowiska.
3. Pro-środowiskowy charakter WKW przyniesie oczekiwane rezultaty jedynie wtedy, gdy jego ustalenia będą prawidłowo stosowane w rzeczywistości. Z tego też względu wysoce koniecznym jest przeprowadzenie działań edukacyjnych (np. warsztaty, szkolenia, dedykowana strona internetowa) skierowanych do pracowników organów administracji kontrolujących i reglamentujących korzystanie z wód. Powinny one obejmować zagadnienia celowości wprowadzenia ograniczeń w korzystaniu z wód, prawnych uwarunkowań realizacji przepisów oraz sposobów merytorycznej weryfikacji istniejącego i planowanego korzystania z wód pod kątem zgodności z ustaleniami WKW. Niezbędne jest zapewnienie wsparcia merytorycznego dla organów administracji oraz podmiotów korzystających z wód. Niezbędne jest także zainicjowanie i przeprowadzenie działań kontrolnych w stosunku do korzystania ze środowiska, pozwoleń wodnoprawnych oraz postępowań administracyjnych w sprawie ich wydania.

III. PRZEBIEG KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

Dyrektor Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Poznaniu zapewnił możliwość udziału społeczeństwa w związku z opracowaniem projektu WKW i projektu prognozy oddziaływania na środowisko.

O możliwości udziału społeczeństwa w ramach konsultacji społecznych powiadomiono społeczeństwo poprzez:

- 1) publikację informacji na stronie internetowej RZGW,
- 2) rozesłanie drogą elektroniczną oraz pocztą tradycyjną pism z zawiadomieniem o rozpoczęciu konsultacji społecznych do wojewodów, marszałków, starostw, gmin, użytkowników wód, organizacji ekologicznych i innych instytucji,
- 3) publikację informacji w prasie o odpowiednim zasięgu, tj. w lubuskim i wielkopolskim dodatku do Gazety Wyborczej.

W dniach od 11 września 2014 r. do 2 października 2014 r. zapewniono społeczeństwu możliwość udziału w strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko poprzez:

- 1) możliwość zapoznania się z dokumentacją sprawy w siedzibach RZGW oraz na stronie internetowej RZGW,
- 2) możliwość składania uwag i wniosków w formie pisemnej, osobistej i elektronicznej.

Dodatkowym elementem konsultacji społecznych było zorganizowanie trzech regionalnych seminariów wodnych (spotkań o charakterze informacyjno – konsultacyjnym):

- 1) w dniu 15.09.2014 r. w Międzyrzeczu,
- 2) w dniu 22.09.2014 r. w Nowym Tomysłu,
- 3) w dniu 23.09.2014 r. w Pniewach.

Każde z seminariów rozpoczęte było o godz. 10:00 i zakończone o godz. 13:15.

Seminaria były prowadzone przez pracowników Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Poznaniu oraz firmy Zielone Oko. Uczestnikom seminariów przekazano teczki z materiałami informacyjnymi, zapewniono również poczęstunek (kawa, herbata, napoje, wyroby cukiernicze). W trakcie spotkań przedstawiono prezentacje na temat specyfiki warunków korzystania z wód, omówiono projekt rozporządzenia oraz ustalenia prognozy oddziaływania na środowisko. Przekazano również informacje na temat możliwości zapoznania się z dokumentacją sprawy oraz możliwości składania uwag i wniosków. Spotkaniom towarzyszyła ożywiona dyskusja pomiędzy użytkownikami wód, organami administracji publicznej i osobami prowadzącymi spotkanie.

W wyniku przeprowadzenia konsultacji społecznych do RZGW wpłynęły uwagi i wnioski. W załączniku do „Podsumowania strategicznej oceny oddziaływania na środowisko” przedstawiono informację na temat treści tych uwag oraz sposobu ich uwzględnienia.